

Брехуни на кушетці. Психотерапевтичні оповіді

Про книгу

Затишний кабінет. Навпроти вас на м'якій та зручній кушетці сидить він — психотерапевт, той, хто вислухає історію ваших страждань, допоможе... Йому ви готові повністю довіритися. А як щодо нього? Чи так само ваш лікар відвертий з вами? За допомогою історії Ернеста Леша, досвідченого фахівця, автор відкриває перед читачем загадковий і не завжди привабливий зворотний бік психотерапії. Які таємниці минулого приховує Ернест, про що він думає під час чергового сеансу, дивлячись на свого пацієнта? І, зрештою, хто такий терапевт: бог чи людина зі своїми хибами та слабкостями? Перед вами – психотерапія без прикрас.

ІРВІН ЯЛОМ

БРЕХУНИ НА КУШЕТЦІ

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ОПОВІДІ

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

IRVIN D. YALOM

LYING ON THE COUCH

 HarperCollins *Publishers*

ІРВІН ЯЛОМ

БРЕХУНИ НА КУШЕТЦІ

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ОПОВІДІ

ХАРКІВ **КЛУБ**
2018 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЯ

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2018

ISBN 978-617-12-5267-7 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

УДК 159.9
Я51

Перекладено за виданням: Yalom I. D. *Lying on the Couch : A Novel* / Irvin D. Yalom. — New York : Harper Perennial, 1997. — 384 p.

Вперше опубліковано *HarperCollins Publishers Inc.*

Переклад здійснюється з дозволу *Sandra Dijkstra Literary Agency*

Переклад з англійської *Віри Кучменко*

Дизайнер обкладинки *Ярина Саєнко*

ISBN 978-617-12-5096-3

ISBN 978-0-06-092851-3 (англ.)

© Irvin D. Yalom, Dr, 1996
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» видання українською мовою, 2018
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2018

Майбутньому — Лілі, Алані, Ленор, Джейсону, Десмонду.
Нехай ваші життя сповняться дивом

Подяка

Мій ризикований перехід від психіатрії до письменництва підтримали багато людей, зокрема Джон Белеціс, Мартел Брянт, Кейсі Ф'юч, Пеггі Гіффорд, Рутеллен Йоссельсон, Джуліус Каплан, Стіна Качадуріан, Елізабет Теллент, Джозі Томпсон, Алан Рінцлен, Девід Спігель, Сол Спіро, Ренді Вайнгартен, мої партнери з покеру, Бенджамін Ялом та Мерлін Ялом (без них мені було б не так комфортно писати цю книгу). Я безмежно вдячний усім вам.

Пролог

Ернестові подобалося бути психотерапевтом. День у день пацієнти запрошували його в найпотаємніші закутки свого життя. День у день він дбав про них і заспокоював, допомагав позбутися розпачу. Натомість його обожнювали та плекали. І платили, хоча Ернест часто думав про те, що якби він не потребував грошей, то займався б психотерапією безкоштовно.

Щасливий той, хто любить свою роботу. Ернест почувався щасливим, і то неабияк. Це було щось більше, ніж щастя. Благословення. Він був людиною, якій вдалося знайти власне покликання, чоловіком, який міг упевнено сказати: «Я там, де й маю бути, на піку моїх талентів, зацікавлень, пристрастей».

Ернест не був релігійною людиною. Та, коли він щоранку розгортав свій журнал реєстрацій та бачив імена вісьмох-дев'ятьох людей, із якими проведе цей день, його охоплювало відчуття, яке можна було назвати виключно релігійним. У такі миті Ернест мав величезне бажання дякувати комусь чи чомусь за те, що віднайшов своє покликання.

Траплялися ранки, коли він вдивлявся в небо над своїм вікторіанським будинком на Сакраменто-стрит, намагаючись пронизати поглядом густий туман, і уявляв, як у тьмяному сяйві світанку перед ним постають його попередники-психотерапевти.

«Дякую, дякую вам», — наспівував Ернест. Він був вдячний усім цілителям, які присвятили життя боротьбі з розпачем. Передусім предкам, чий небесні обриси були ледь помітні: Ісусові, Будді, Сократу. Трохи нижче виднілися вже чіткіші силуети великих прабатьків — Ніцше, К'єркегор, Фройд, Юнг. А ще ближче можна було розгледіти «дідусів» психотерапії: Адлера, Горні, Саллівана, Фромма й миле усміхнене обличчя Шандора Ференці.

Кілька років тому вони відгукнулися на його крик розпачу: після професійної практики він учинив так само, як і будь-який інший молодий та амбітний нейропсихіатр — вирішив удатися до дослідницької діяльності. За нею було майбутнє — ідеальний простір для особистих можливостей. Та предки знали, що він зійшов на

манівці. Йому не судилося працювати в науковій лабораторії, як не судилося й займатися розподілом ліків у психофармакології. Вони відрядили до нього посланця, кумедного представника влади, аби той повернув його на правильний шлях. До того самого дня Ернест і гадки не мав, *ЧОМУ* вирішив стати психотерапевтом. Але пам'ятав, *КОЛИ* саме це сталося. Той день запам'ятався йому неймовірно чітко, як і посланець — Сеймур Троттер. Чоловік, якого він бачив тільки раз у житті і який змінив його життя назавжди.

Шість років тому завідувач кафедри запропонував йому приєднатися до команди Стенфордського комітету з медичної етики, і першою дисциплінарною справою Ернеста стала справа лікаря Троттера — сімдесятидворічного патріарха психіатрії та колишнього очільника Американської психотерапевтичної асоціації. Його звинувачували в домаганнях до своєї тридцятидвохрічної пацієнтки.

Тоді Ернест був помічником професора, який закінчив практику тільки чотири роки тому. Увесь свій час він присвячував нейрохімічним дослідженням, тоді як у світі психотерапії почувався наївною дитиною. І ця наївність була настільки велика, що Ернест навіть не розумів, чому цю справу довірили саме йому, але так сталося, що до неї ніхто не взявся б. Будь-який інший досвідчений психіатр Північної Каліфорнії благоговів би перед Сеймуром Троттером і панічно його боявся б.

Для інтерв'ю Ернест обрав досить аскетичний адміністративний кабінет і намагався виглядати максимально офіційно. Очікуючи на появу лікаря Троттера, він сидів за столом, кидаючи оком на годинник, а на столі перед ним лежала закрита тека з матеріалами справи. Щоб уникнути упередженого ставлення, Ернест вирішив поговорити з обвинуваченим без попередньої підготовки й почути історію з його вуст такою, яка вона є. З матеріалами можна ознайомитися пізніше, а за потреби організувати ще одну зустріч.

Незабаром він почув постукування, що відлунювало від підлоги в коридорі. Невже лікар Троттер сліпий? Його про це не попереджали. Постукування наближалося й супроводжувалося човганням. Ернест підвівся і вийшов у коридор.

Ні, не сліпий. Кульгавий. Похитуючись і незграбно балансує між двома палицями, лікар Троттер поволі брів коридором. Він зігнувся й широко розставляв палиці майже на відстані витягнутої руки. Гарні

й мужні вилиці та підборіддя були в чудовій формі, тоді як «м'які ділянки» вже давно скорилися зморшкам та старечим плямам. Шкіра на шиї зібралася глибокими складками, а з вух стирчали кущі сивого волосся. Утім, вік ще не перемиг цього чоловіка — у ньому жевріло щось молоде, навіть хлопчаче. Що ж це було? Можливо, волосся — сиве й густе, підстрижене «їжачком», чи одяг — синя джинсівка на білому светрі з високою горловиною.

Вони познайомилися біля входу до кімнати. Лікар Троттер зробив кілька хитких кроків, зненацька підняв свої палиці, енергійно крутнувся і, неначе випадково, граційно опустився на стілець.

— Просто в яблучко! Дивина, еге ж?

Та Ернест не мав наміру відволікатися.

— Лікарю Троттер, ви розумієте мету цієї розмови та чому я записую її на плівку?

— Подейкують, що адміністрація лікарні хоче нагородити мене як найкращого працівника місяця.

Ернест невідривно дивився на старого крізь свої великі окуляри й мовчав.

— Вибачайте, це ваша робота і таке інше, та коли перевалюєш за сьомий десяток, то гарний жарт є приводом для сміху. Авжеж, на тому тижні я відсвяткував сімдесят перший день народження. А скільки років вам, лікарю?.. Забув, як вас звати. Щомиті десятки моїх кортикальних нейронів вилітають із голови, мов ті мухи в передсмертній агонії, — мовив він, поплескуючи себе по потилиці. — А найбільша іронія в тому, що я опублікував чотири статті про хворобу Альцгеймера. Щоправда, не згадаю, де саме, але то були гарні журнали. Ви про це знали?

Ернест заперечно похитав головою.

— Отже, ви не знали, а я забув. Тепер ми плюс-мінус на одному рівні. А знаєте, які є переваги у хвороби Альцгеймера? Старі друзі стають новими, і можна ховати великодні шоколадні яйця для самого себе. Незважаючи на певне роздратування, Ернестові не вдалося приховати усмішку.

— То як вас звати, скільки вам років та яких поглядів дотримуетесь?

— Лікар Ернест Леш, що ж до решти — не думаю, що зараз ця інформація є вкрай актуальною. Сьогодні в нас і без того чимало роботи.

— Моему синові сорок. Не думаю, що вам більше, ніж йому. Я знаю, що ви закінчили Стенфордський університет. А ще чув, що торік ви виступали на кількох серйозних заходах і чудово впоралися. Доповіді були чіткі та зрозумілі. Тепер уся увага на психофармакологію, еге ж? І як же вас, хлопці, зараз навчають психотерапії? Та й чи навчають узагалі?

Ернест зняв годинника з руки і поклав на стіл.

— Іншим разом я радо надам вам копію розкладу занять у Стенфорді, та зараз, лікарю Троттер, пропоную зосередитися на справі. Мабуть, буде краще, якщо я почую розповідь про пані Фелліні з ваших вуст.

— Гаразд-гаразд. Хочеш, щоб я був серйозним. Хочеш, аби я розповів свою історію. Сідай, хлопчику, і я її тобі розповім. Почнімо з самого початку. Це трапилось чотири роки тому — як мінімум, чотири... Я вже розгубив усі записи з приводу цієї пацієнтки... то коли це було, згідно з вашими записами? Що? Ви ще не читали матеріали? Було ліньки чи намагаєтеся уникнути ненаукової упередженості?

— Я волів би, щоб ви продовжували, лікарю Троттер.

— Перший принцип інтерв'ю — створення теплої атмосфери, сповненої довіри. Тепер, коли ви так майстерно досягли цієї мети, я почуваюся значно вільніше й можу спокійно говорити про цей болісний і неприємний досвід. О, *це* вас збентежило. Стережіться, лікарю Леш, я вже сорок років читаю те, що написано на обличчях людей. І мені це вдається. Тож, якщо ви більше не плануєте мене перебивати, я почну. Готові?

Кілька років тому (скажімо, близько чотирьох) жінка на ім'я Белль увійшла, чи радше увіпхалася, до мого офісу, або ж навіть приволоклася — отак, мабуть, точніше. Чи є таке дієслово — *приволіктися*? Вік — десь за тридцять, із багатої шведсько-італійської родини — і в депресії. Було літо, спека, а вона вдягла блузку з довгими рукавами. Очевидно, що схильна різати собі вени — усі зап'ястки в шрамах. Якщо побачите влітку пацієнта в одязі з довгим рукавом, лікарю Леш, це має вас збентежити, бо перед вами той, хто різє собі вени чи колеться. Симпатична, чудова шкіра, спокусливий погляд, елегантно вбрана. Справжній клас, але на межі розпаду.

Довга історія саморуйнування. Ви й самі розумієте: наркотики, спробувала все, нічого не прогавила. Коли ми вперше зустрілися, вона

знову почала пити й подеколи колола собі героїн. Але реальної залежності ніколи не мала. У неї чомусь не було того потягу (є такі люди), однак вона над цим працювала. Ще мала розлади, пов'язані з харчуванням. Переважно прояви анорексії, але траплялися й напади блювоти, що супроводжують булімію. Я вже казав про порізи, їх було чимало вздовж обох рук та зап'ястків: їй подобалися кров і біль, і тільки в такі миті вона відчувала, що живе. Пацієнти весь час про таке говорять. Півдюжини шпиталізацій, які, щоправда, тривали недовго. За день-два вона зазвичай виписувалася. Медперсонал страшенно радів, коли ця жінка покидала стіни лікарні. Вона була справжнім асом, коли треба було здійснити якусь бучу. Пам'ятаєте *«Ігри, в які грають люди»* Еріка Берна?

Ні? Мабуть, ви тоді ще не народилися. Господи, який же я старий. А книга чудова — БERN був справжнім розумником. Раджу прочитати — таке не можна забувати.

Одружена, дітей не мала. Вона відмовилася від цієї ідеї — казала, що світ є надто жахливим місцем, тож дітям не варто тут бути. Чоловік був хороший, а стосунки паскудні. Він страшенно хотів дітей, тож вони багато сварилися з цього приводу. Він був банкіром і займався інвестиціями, як і її батько, постійно десь їздив. Через кілька років шлюбу його лібідо зникло чи, може, зосередилося на зароблянні грошей. Він добре заробляв, але ніколи не зривав джек-потів, як її батько. Завжди заклопотаний, купа справ, спав із комп'ютером. Може, і трахався з ним — хто його знає? Бо ж Белль він, безперечно, не трахав. Вона казала, що він унікав її роками — можливо, через гнів із приводу того, що в них не було дітей. Важко сказати, що тримало їхній шлюб до купи. Він виріс у родині послідовників «Християнської науки» й завжди відмовлявся від сімейної терапії, та й будь-якої психотерапії взагалі. Утім, вона зауважувала, що ніколи особливо на цьому не наполягала. Тож... Що ще? Допомагайте, лікарю Леш.

Попередня терапія? Чудово. Доречне запитання. Я завжди запитую про це протягом перших тридцяти хвилин розмови. Безперервна терапія (чи її спроби), починаючи з підліткового віку. Пройшла через руки всіх психотерапевтів Женеви, деякий час провела в Цюриху. Вступила до американського коледжу в Помоні — і знову-таки почала міняти психотерапевтів, мов рукавички, нерідко обмежуючись одним сеансом. Із трьома-чотирма залишалася протягом кількох місяців, однак

насправді ніхто їй не припав до душі. Белль ставилася до всіх досить зневажливо, і зараз нічого не змінилося. Ніхто її не вартий чи принаймні не підходить їй. Із кожним терапевтом щось було негаразд: той надто формальний, а той бундючний, той надто засуджує, а той надто поблажливий, той надто діловий, той одержимий діагнозами, а хтось схиблений на стереотипах. Психіатричне лікування? Психологічні тести? Поведінкові протоколи? Забудьте — щойно їх пропонували, як вона одразу відмовлялася від послуг лікаря. Що ще? Чому вона мене обрала? Чудове запитання, лікарю Леш, це зосереджує нас на головному й прискорює перебіг розмови. Скоро з вас вийде класний психотерапевт. Я відчув це, щойно прослухав ваші виступи. Прекрасний і гострий розум. Це було помітно за вашим викладом матеріалу. Та найбільше мені сподобалися презентації конкретних випадків, а особливо те, що ви дозволяєте пацієнтам на себе впливати. Я зрозумів, що ви маєте всі необхідні інстинкти. Карл Роджерс зазвичай казав: «Не марнуйте свій час на навчання психотерапевтів, натомість присвятіть його їхньому *відбору*». Я завжди знав, що в цьому щось таки є.

То на чому я зупинився? Ага, як вона мене знайшла: гінеколог, якого вона просто обожнювала, був моїм колишнім пацієнтом. Сказав, що я правильний хлопець, без заскоків, не боюся «забруднити» руки. Белль знайшла мої праці в бібліотеці, їй сподобалася стаття, яку я написав п'ятнадцять років тому: йшлося про ідею Юнг'а щодо винайдення нової терапевтичної мови для кожного пацієнта. Знайомі з цією працею? Ні? Її опублікували в «Журналі ортопсихіатрії». Якимось надішлю вам копію. Я пішов далі, ніж Юнг. Запропонував винаходити нову терапію для кожного пацієнта — вона мала з усією серйозністю зважати на унікальність пацієнтів, а відтак ми могли б розробляти для кожного з них унікальну психотерапію.

Кави? Так, залюбки вип'ю. Чорної, будь ласка. Дякую. Ось так вона до мене й потрапила. А яким буде ваше наступне запитання, лікарю Леш? **Чому?** Саме так. Таким воно й має бути. Завжди запитуйте про це нового пацієнта задля продуктивності вашої спільної роботи. А відповідь така: небезпечні сексуальні вибрики. Вона й сама це розуміла. Частенько могла щось таке утнути, але почала втрачати останні децимі самоконтролю. Тільки уявіть: під'їжджала на шосе до якогось мікроавтобуса чи вантажівки, досить високого, щоб водій міг

бачити її в машині, задирає спідницю й мастурбувала на швидкості вісімдесят миль за годину. Божевільня! А тоді трохи далі по шосе виходила і, якщо водій їхав за нею, зупинялася, залазила до кабіни й робила йому мінет. Смертельний номер. І таких випадків було чимало. Белль настільки бракувало самоконтролю, що коли їй було нудно, вона йшла до якогось бару Сан-Хосе (звісно, низького штибу), де збиралися чикано або чорні, і когось там знімала. Вона страшенно збуджувалася, коли опинялася в небезпечних ситуаціях, коли її оточували незнайомці, потенційні гвалтівники. Та агресивними були не тільки чоловіки, але й проститутки, адже вона забирала в них кусень хліба. Вони погрожували їй, що заб'ють до смерті, тож Белль доводилося переходити з місця на місце. СНІД, герпес, безпечний секс, презервативи? Скидалося на те, що вона ніколи про це не чула. Тож коли ми з Белль почали працювати, вона була приблизно такою. Ну то як, картинка вже вимальовується? Маєте запитання, чи я можу продовжувати? Гарзд. І гадки не маю, як мені це вдалося, але під час нашої першої зустрічі я впорався з усіма її випробуваннями. Вона повернулася до мене і другого, і третього разу, і лікування розпочалося. Зустрічалися двічі або тричі на тиждень. Цілісіньку годину я розпитував її про роботу з попередніми психотерапевтами. Якщо бачите, що маєте справу з «важким пацієнтом», лікарю Леш, ця стратегія працює найкраще. Дізнайтеся, як вони її лікували, і намагайтеся уникнути їхніх помилок. Забудьте нісенітницю на кшталт тієї, що пацієнт не готовий до терапії! *Це терапія не готова до пацієнта.* Але треба бути сміливим та творчим, аби винайти нову терапію для кожного.

Белль Фелліні була не з тих, до кого можна застосувати традиційну техніку. Якби я просто робив свою роботу — збирав дані, рефлексував, емпатував, тлумачив — вона б умиль щезла. Повірте. *Sayonara*¹. *Auf Wiedersehen*². Саме так вона й чинила з усіма попередніми психотерапевтами, а більшість із них мали гарну репутацію. Знаєте, є такий жарт: операція була успішною, щоправда, пацієнт помер. Отже, який метод використовував я? Боюся, ви вже трохи розгубилися. *Мій метод — це відмова від будь-яких методів!* І я не прикидаюся мудрагелем, лікарю Леш, — це найперше правило ефективної терапії. Ви теж маєте його дотримуватися, якщо станете психотерапевтом.

Я намагався дотримуватися принципу: більше людяності, менше автоматизму. Я ніколи не складаю систематизованих терапевтичних планів — ви теж не робили б цього після сорока років безперервної практики. Просто довіряю своїй інтуїції. Та вам як початківцеві це не підійде. Кинувши оком у минуле, можу сказати, що найбільш разючим аспектом патології Белль була її імпульсивність. З'явилося бажання — гоп, і вона поспішає його задовольнити. Пригадую, як хотів підвищити її толерантність до фрустрації. То була вихідна точка, моя перша — і, можливо, найважливіша — мета терапії. Гм, з чого ж ми почали? Важко пригадати, якими були перші кроки, — з того часу сплигло чимало років, а записів я не маю.

Я ж казав, що загубив їх. О, бачу сумнів на вашому обличчі. Записів немає. Зникли зо два роки тому, коли я переїжджав до іншого офісу. Тут без варіантів: мусите мені повірити. Головне, що мені запам'яталося, — це те, що з самого початку все йшло як по маслу. Не знаю *ЧОМУ*, але Белль одразу до мене прикипіла. Навряд чи йшлося про мою привабливість. На той час мені якраз зробили операцію з приводу катаракти, тож моє око мало жахливий вигляд. Та й атаксія аж ніяк не додавала мені сексуальності — наша спадкова мозочкова атаксія, якщо вас цікавлять деталі. Поза сумнівом, вона прогресує... один-два роки ще зможу походити, а тоді три-чотири роки покатаюся в інвалідному візку. *C'est la vie*³.

Гадаю, я сподобався Белль, бо ставився до неї як до особистості. Робив точнісінько те саме, що робите зараз ви — і хочу сказати, лікарю Леш, що я дуже це ціную. Я не переглядав жодну з її медичних карт. Рухався наосліп, хотів мати незамилене око. Белль *НІКОЛИ* не була для мене діагнозом: ані межовим станом, ані харчовим, компульсивним чи антисоціальним розладом. З усіма своїми пацієнтами я дотримуюся саме такого підходу. Сподіваюся, що й для вас я теж не перетворюся на діагноз.

Запитуєте, чи я вважаю діагностування необхідним? Гм, я знаю, що ви, молоді випускники, та й психофармакологічна галузь загалом, просто-таки цим живете. Психіатричні журнали засмічені непотрібними дискусіями щодо особливостей діагностики. У майбутньому все це перетвориться на баласт. Я знаю, що діагностика важлива, коли йдеться про окремі психози, та в щоденній психотерапії вона відіграє незначну й насправді негативну роль. Ви ніколи не замислювалися над

тим, як легко поставити діагноз, коли бачиш пацієнта вперше, а от коли починаєш його пізнавати, процес значно ускладнюється? Запитайте про це будь-якого досвідченого терапевта під час особистої розмови — і він скаже вам те саме! Інакше кажучи, впевненість обернено пропорційна знанню. Скидається на своєрідну науку, еге ж? Лікарю Леш, хочу, щоб ви зрозуміли: я не *ставив* Белль діагнозу, бо не *мислю* такими категоріями — і дотримуюся цього підходу дотепер. Незважаючи на все, що сталося, на те, як вона зі мною вчинила, щодо цього я залишаюся непохитним. Гадаю, вона це усвідомлювала. Ми були двома людьми, між якими налагоджується зв'язок. І Белль мені подобалася. Завжди. Я її просто обожаював! І про це вона теж знала. Може, саме в *цьому* й криється найважливіше?

Коли йшлося про розмовну терапію, Белль не можна було назвати гарною пацієнткою за жодними стандартами. Імпульсивна, зосереджена виключно на своїх учинках, жодного інтересу до власної особистості, не схильна до самоспостережень, вільних асоціацій. Їй ніколи не вдавалося впоратися з традиційними завданнями терапії: дослідити саму себе, зазирнути глибше — і через це вона почувалася ще гірше. Ось чому терапія завжди зазнавала поразки. З цієї причини я усвідомлював, що мушу привернути її увагу в інший спосіб, і тому мав винайти для Белль абсолютно нову терапію.

Наприклад? Гаразд, розповім про те, що трапилося на початку терапії. То був приблизно третій чи четвертий місяць. Тоді я зосередився на її саморуйнівній сексуальній поведінці та запитав, чого вона насправді хоче від чоловіків — і зокрема від першого чоловіка в її житті, себто батька. Але потрапив у глухий кут. Вона не бажала говорити про минуле — за її словами, вона вже добряче покопирсалася в тому лайні з іншими мозкоправами. До того ж Белль вважала, що той, хто розгрибає згарище минулого, насправді шукає для себе виправдань і прагне уникнути відповідальності за власні вчинки. Вона прочитала мою книжку з психотерапії та цитувала мені мої ж слова. А я це ненавиджу. Коли пацієнт чинить опір, цитуючи твої праці, вважай, що тебе міцно взяли за яйця.

Під час одного сеансу я попросив її пригадати ранні дитячі мрії та сексуальні фантазії. Врешті-решт вона вирішила мене насмішити й описала фантазію, яка частенько зринала в її уяві у віці восьми-дев'яти років. Надворі справжня буря, вона заходить до кімнати —

геть змерзла й змокла до нитки. Там на неї чекає старший чоловік. Він обнімає Белль, знімає з неї мокрий одяг, витирає її великим теплим рушником і дає їй випити гарячого шоколаду. Я запропонував їй рольову гру: попросив вийти з кабінету й увійти знову, уявивши, що вона вимокла під дощем і дуже змерзла. Частину з роздяганням я, звісно, пропустив, але приніс із ванної кімнати великий рушник і гарненько її розтер — утім, без жодного сексуального підтексту, як і завжди робив. Я «висушив» Белль спину й волосся, а тоді закутав у рушник, всадовив у крісло й приготував для неї чашку розчинного гарячого шоколаду.

Навіть не питаєте, чому я вирішив зробити це саме тоді. Коли так довго працюєш психотерапевтом, то вчишся довіряти власній інтуїції. Цей учинок змінив усе. На якусь мить Белль просто забракло слів, її очі наповнилися слізьми — і вона розридалася, мов дитина. Доти Белль ніколи, жодного разу не плакала під час розмови з психотерапевтом. Її опір неначе розчинився в повітрі.

Про що йдеться, коли я кажу, що «опір розчинився в повітрі»? А про те, що вона мені довірилася, усвідомила, що ми з нею союзники. Якщо вжити технічний термін, лікарю Леш, то це був «терапевтичний альянс». Відтак вона перетворилася на справжню пацієнтку. Із неї просто вивергалася важлива інформація. Белль не могла дочекатися нашої наступної зустрічі, її життя зосередилося довкола терапії. Вона безупинно повторювала, який я важливий для неї — і зауважте, для цього знадобилося тільки три місяці!

Чи був я *надто* важливим? Ні, лікарю Леш, психотерапевт не може бути надто важливим на початку терапії. Навіть Фройд застосовував стратегію заміщення психоневрозу неврозом перенесення — це потужний спосіб, що дозволяє взяти під контроль деструктивні симптоми.

Маєте спантеличений вигляд. Гм, саме це й трапляється, коли пацієнт одержимий психотерапевтом: після кожної зустрічі він поринає в тривалі роздуми або ж вдається до уявних діалогів із терапевтом між сеансами. З часом ці симптоми поступово витісняє терапія. Іншими словами, джерелом симптомів уже не є внутрішні невротичні фактори: вони починають коливатися згідно з потребами терапевтичних стосунків.

Дякую, Ернесте, кави більше не треба. А ви випийте ще. Не проти, що я назвав вас на ім'я? От і добре. То про що йшлося? Ага, я вирішив зосередитися саме на такому розвитку подій. Робив усе можливе, щоб стати ще важливішим для Белль. Відповідав на кожне запитання щодо особистого життя, усіляко вихваляв її позитивні риси. Казав їй, що вона дуже інтелігентна й розумна жінка. Я ненавидів те, що вона з собою робила, і говорив їй про це у вічі. Це було нескладно: мені потрібно було просто говорити правду.

Раніше ви запитували мене, якої методики я дотримувався. Гадаю, найкращою відповіддю буде: *я говорив правду*. З часом я почав відігравати в її фантазіях провідну роль. Белль охоплювали мрії про нас — ось ми з нею наодинці, тримаємо одне одного в обіймах, граємось, як батько з дитиною, ось я її годую... Одного разу вона принесла на сеанс баночку желе «Jell-O» та ложку й попросила, щоб я її погодував. Я зробив це, а вона отримала неабияке задоволення. Звучить досить невинно, чи не так? Та навіть тоді, коли все тільки починалося, я відчував, що наді мною бовваніє якась тінь. Я знав про це, знав тоді, коли вона розповідала про те, як збуджувалася, коли я її годував. Знав і тоді, коли Белль зізнавалася, що робить довгі запливи на каное — двічі чи тричі на тиждень, — щоб побути на самоті, похитатися на воді й насолодитися фантазіями про мене.

Я усвідомлював, що мій підхід ризикований, але то був виважений ризик. Хотів вибудувати позитивне перенесення, аби потім використовувати його для подолання схильності Белль до саморуйнування.

Уже за кілька місяців я став настільки важливим для неї, що нарешті зміг узятися до її патології. Спершу зосередився на питаннях життя і смерті: ВІЛ, витівки в барах, янгол милосердя, який орально задовольняє водіїв на шосе... Вона зробила аналіз на ВІЛ — дякувати Богові, він був негативний. Пам'ятаю, що результатів довелося чекати два тижні, і я переймався цим не менше, ніж вона.

Ви коли-небудь мали справу з пацієнтами, які очікують результатів тесту на ВІЛ? Ні? Маю сказати, Ернесте, той період чекання є справжнім джерелом можливостей. Його можна використовувати для реальної роботи. Протягом кількох днів пацієнти перебувають віч-на-віч зі своєю смертю — можливо, вперше в житті. І саме в цей час ви можете допомогти їм проаналізувати та перерозподілити їхні

пріоритети, вибудувати їхнє життя й поведінку на підвалинах дійсно вартісних речей. *Екзистенційна шокова терапія* — подеколи я називаю це явище саме так. Та з Белль це не спрацювало. Вона цим не переймалася. Завжди все заперечувала. Подібно до більшості пацієнтів, схильних до саморуйнування, вважала, що завдати їй шкоди не здатен ніхто, окрім неї самої.

Я детально розповів їй про ВІЛ та герпес (на диво, останнього в неї теж не виявили), а також про все, що стосувалося безпечного сексу. Провів інструктаж щодо безпечних місць, де можна підчепити чоловіка, якщо це вкрай необхідно: тенісні клуби, збори асоціації батьків та вчителів, літературні зустрічі в книжкових крамницях. Белль була просто неймовірна — неабияка майстерність! Якихось п'ять-шість хвилин — і вона вже могла призначити зустріч симпатичному незнайомцеві, а водночас на відстані десяти футів могла стояти його дружина, яка й гадки про це не мала. Мушу визнати: я їй заздрив. Більшість жінок навіть не усвідомлюють, як їм щастить у цій справі. От ви можете уявити чоловіка — особливо такого пошарпаного стариганя, як я, — який би робив це з такою легкістю?

Як я вже зауважував, Белль мала одну дивовижну рису — то була абсолютна чесність. Під час перших сеансів, коли ми вирішили працювати разом, я виклав свою головну умову співпраці: *бути чесними в усьому*. Вона мала розповідати мені про всі значущі події свого життя: вживання наркотиків, імпульсивну сексуальну поведінку, порізи, блювоту, фантазії — і жодного винятку, бо, якщо цього не робити, ми просто гаятимемо час. Та якщо вона ділитиметься зі мною всім, то може повністю на мене покластися — і ми впораємося з проблемою разом. Белль погодилася, і ми скріпили угоду урочистим рукостисканням.

І, наскільки мені відомо, вона дотримала свого слова. Власне, то була частина моєї системи, бо ж, якби протягом тижня сталися якісь серйозні зриви — скажімо, Белль порізала руки чи подалася до бару — я проаналізував би це якомога детальніше. Наполіг би на глибокому й ретельному дослідженні всього, що сталося перед зривом. Я сказав би: «Будь ласка, Белль, я маю знати про все, що цьому передувало, про все, що може допомогти нам зрозуміти, чому ж так вийшло: що сталося того ранку, якими були ваші думки, відчуття, фантазії». Я притиснув її до стіни, адже вона хотіла говорити про зовсім інші речі

і їй не хотілося марнувати стільки часу на подібні балачки. І це допомагало мені контролювати її імпульсивність.

Інсайт? О, він аж ніяк не був ключовим гравцем у терапії Белль. Авжеж, вона почала частіше усвідомлювати той факт, що її імпульсивну поведінку спричиняє відчуття омертвіння чи порожнечі і що ризиковані вчинки, порізи, секс, пиятика — це спроби заповнити цю порожнечу або повернутися до життя.

Однак Белль так і не вдалося зрозуміти, що всі ці спроби були марними. Кожна з них ілюструвала принцип бумеранга — і в результаті її охоплював глибокий сором, а тоді починалися більш відчайдушні та більш саморуйнівні спроби відчувати себе живою. Дивовижно, але вона повсякчас відкидала ідею про те, що її поведінка призводить до певних наслідків.

Отож метод інсайту не допоміг. Я мав звернутися до інших технік і спробував усі інструменти, що їх пропонують книги, ба навіть більше, аби допомогти їй контролювати імпульсивність. Ми склали перелік деструктивних видів її поведінки, і вона пообіцяла не робити нічого з цього переліку, попередньо мені не зателефонувавши, аби я мав шанс переконати її не робити цього. Утім, вона рідко телефонувала, бо не хотіла завдавати мені клопоту. Глибоко всередині Белль відчувала, що наш зв'язок дуже тонкий і що невдовзі я від неї втомлюся й захочу позбутися. Я марно переконував її, що це не так. Тоді вона попросила дати їй якусь річ, що повсякчас нагадувала б про мене. На її думку, це зміцнило б її самоконтроль. «Виберіть собі будь-яку річ із мого офісу», — сказав я. І Белль дістала з кишені мого піджака носовичок. Я віддав їй його, але спочатку написав на тканині кілька важливих фраз:

Я відчуваюся мертвою і завдаю собі болю, аби відчувати, що живу.

Я нічого не відчуваю, тож маю наражатися на ризик, аби повернутися до життя.

Усередині мене — порожнеча, і я намагаюся заповнити її наркотиками, їжею, спермою.

Але це ненадовго вирішує мою проблему. Зрештою мені стає соромно — і я відчуваю це сильніше омертвіння й порожнечу.

Я звелів Белль медитувати над цим носовичком і перечитувати ці рядки щоразу, коли вона відчуватиме прояви імпульсивної поведінки.

Ернесте, ви маєте глузливий вигляд. Не згодні? А чому? Надто хитромудро? Аж ніяк. Згоден, що все видається досить заплутаним, але коли йдеться про безнадійні випадки, потрібні відчайдушні кроки. Я з'ясував, що пацієнтам, яким не вдається розвинути відчуття постійності предметного світу, корисно мати при собі щось конкретне — якесь нагадування. Один із моїх учителів, Льюїс Гілл, який геніально лікував тяжкі випадки шизофренії, дмухав у маленькі пляшечки і давав їх пацієнтам: ті мали носити їх на шиї, поки лікар був у відпустці.

То як, Ернесте, вам і цей спосіб видається хитромудрим? Дозвольте мені вжити інше слово, більш доречне: *креативний*. Пригадуйте, що я раніше казав про створення нової терапії для кожного пацієнта? Саме це я й мав на увазі. Крім того, ви ще не запитали мене про головне. Чи це спрацювало? Авжеж, авжеж. Доречне запитання. Саме про це і слід запитувати. Забудьте про правила. Так, це спрацювало! Це було ефективно як для пацієнтів лікаря Гілла, так і для Белль, яка носила носовичок із собою і поступово почала контролювати свою імпульсивність. «Зриви» траплялися дедалі рідше, тож невдовзі під час терапевтичних сеансів ми вже могли зосередитися й на інших питаннях.

Що? Ефективність звичайнісінького перенесення? Ернесте, та ви вже починаєте щось у цьому кумекати. Це добре — і добре, що ви про це запитали. Відчуваєте, де криється щось справді важливе. І ось що я хочу сказати: ви зараз не на своєму місці. Нейрохімія — це не про вас. Фройд розбив поняття «ефекту перенесення» доценту майже століття тому. У чомусь він мав рацію, але загалом помилявся. Повірте: якщо вам вдається прорватися в саморуйнівний цикл поведінки — і байдуже, *ЯК* саме, — це значне досягнення. І перший крок має бути таким: розірвати зачароване коло ненависті до себе й саморуйнування, а тоді — ще потужнішої ненависті, що породжується соромом через власну поведінку. Незважаючи на те, що Белль ніколи про це не говорила, уявіть той сором та презирство, які вона відчувала у зв'язку зі своєю «деградацією». Завдання психотерапевта полягає в тому, щоб спрямувати процес у протилежному напрямку. Карен Горні якось зауважила... До речі, Ернесте, ви знайомі з працями Горні?

Шкода, але скидається на те, що така доля судилася всім провідним теоретикам нашої галузі — їхні вчення потрібні тільки одному поколінню. Горні — одна з найулюбленіших моїх авторів. Я прочитав усі її праці під час практики. Свою найкращу книгу *«Неврози і розвиток людини»* вона написала понад п'ятдесят років тому, але це найкраща праця з психотерапії, яку тільки можна собі уявити, — і жодного жаргонізму. Я надішлю вам свій примірник. Якось вона сказала (можливо, саме в цій книзі) одну просту, але напрочуд потужну фразу: «Якщо хочете собою пишатися, робіть те, чим можна пишатися».

Забув, про що ми говорили. Ернесте, нагадайте. Мої стосунки з Белль? Звісно, адже ми тут саме заради цього, чи не так? Вони розвивалися в різних площинах, і доволі цікавих. Але я знаю, що ваш комітет найбільше цікавить фізичний контакт. Белль перетворила це на проблему з самого початку. Знаєте, я маю звичку торкатися всіх пацієнтів — байдуже, чоловіків чи жінок — на кожному сеансі. Це може бути прощальне рукостискання або ж поплескування по плечу. Однак Белль цим аж ніяк не переймалася — вона відмовлялася тиснути мені руку та глузливо зауважувала: «А це рукостискання схвалено Американською психіатричною асоціацією?» чи «Ви не могли б поводитися більш формально?»

Іноді наприкінці заняття вона обіймала мене, але як друг, жодного сексуального підтексту. А під час наступного сеансу починала докоряти мені через мою поведінку та формальність, так що я аж скам'янів, потрапивши в її обійми. Коли я кажу «скам'янів», ідеться про моє тіло, а не член, Ернесте, — я ж бо помітив ваш погляд. Гарним гравцем у покер вам не стати. Але ми ще не дісталися найбільш «соковитої» частини розмови. Я натякну вам, коли це станеться.

Вона скаржилася на те, що я переймаюся віком. Казала, що якби була старою й мудрою бабцею, я обійняв би її без жодних вагань. Мабуть, Белль таки мала рацію. Для неї фізичний контакт був дуже важливий: вона наполягала на тому, щоб ми торкалися одне одного, і ця наполегливість не вщухала ані на мить. Тиснула, тиснула, тиснула — безперервно. Але я ставився до цього з розумінням: Белль зростала в атмосфері, де бракувало тактильних відчуттів. Мати померла, коли вона була ще немовлям, і дівчинку виховували численні швейцарські гувернантки. А батько? Уявіть, як воно — жити поряд із батьком, який

панічно боїться мікробів. Він ніколи до неї не торкався й носив рукавички і вдома, і на вулиці. А на додачу ще й змушував слуг споліскувати й прасувати всю паперову кореспонденцію.

Поступово, приблизно через рік, моє напруження зменшилося, я почав розм'якати під безперервним тиском Белль і закінчував кожний сеанс аванкулярними обіймами. Що це означає? Я обіймав її, мов рідний дядечко. Та що б я їй не давав, вона завжди прагнула більшого, а коли ми обіймалися, повсякчас намагалася поцілувати мене у щічку.

Я завжди наголошував на тому, що слід поважати особисті межі одне одного, вона ж дотримувалася думки, що їх треба розхитувати. Важко й сказати, скільки коротких лекцій я прочитав їй із цього приводу, зі скількома книжками та статтями порадив ознайомитися.

Та вона немовби була дитиною у тілі жінки, неймовірно привабливому жіночому тілі, а її прагнення контакту було просто непереборним. Чи можна підсунути стільця трохи ближче? Чи не міг би я кілька хвилин потримати її за руку? Чи можемо ми сісти поряд на канапі? Чи не міг би я просто обійняти її, щоб ми посиділи в тиші або ж пішли на прогулянку замість теревенити?

Неймовірно наполеглива — ось яка вона була. «Сеймуре, — зауважувала Белль, — ви багато говорите про створення індивідуальної терапії для кожного пацієнта, однак у своїх статтях чомусь оминаєте моменти на кшталт: “як зазначено в офіційній інструкції” чи “доки це не почне впливати на особистий комфорт терапевта середнього віку”». Вона докоряла мені через те, що, коли йшлося про межі в терапії, я завжди звертався до посібників АПА. Белль знала, що саме я був відповідальним за написання цих інструкцій, коли очолював АПА, тож звинувачувала мене в тому, що я став в'язнем власних правил. Вона критикувала мене, бо я не читав власні статті. «Ви наголошуєте на тому, що слід поважати унікальність кожного пацієнта, а тоді стверджуєте, що один і той самий набір правил підходить усім без винятку в будь-якій ситуації. Ми всі в одній купі, — зауважувала Белль, — неначе всі пацієнти однакові, а тому й лікувати їх треба однаково». Вона повсякчас повторювала: «Що найважливіше: дотримуватися правил, залишатися в комфортній зоні свого крісла чи робити для пацієнта все можливе?»

Подеколи Белль починала розводитися про мій метод «захисної терапії»: «Вас жахає думка про судові позови. Ви, психотерапевти-

гуманісти, стелитесь перед адвокатами і водночас закликаєте своїх психічно хворих пацієнтів хапатися за свободу обома руками. Ви справді гадаєте, що я можу з вами позиватися? Ще погано мене знаєте, га, Сеймуре? Ви ж бо рятуєте моє життя. І я вас люблю!»

І знаєте, Ернесте, вона таки мала рацію. Поцілила просто в яблучко. Я й *справді* боявся. Захищав свої правила навіть тоді, коли чітко усвідомлював, що вони завдають терапії шкоди. Ставив своє боягузтво, острах з приводу скромної кар'єри понад її інтереси. І дійсно, якщо кинути на ситуацію неупереджений погляд, я таки дозволяв їй сидіти поряд і тримати мене за руку. Відверто кажучи, щоразу, коли я дозволяв їй це робити, терапія ставала ефективнішою — Белль менше захищалася, більше мені довіряла й краще пізнавала свій внутрішній світ.

Що-що? Чи є взагалі у психотерапії поняття непорушних бар'єрів? Безперечно. Послухайте-но, Ернесте, я мав проблему: Белль кидалася на них, мов той бик на червону ганчірку. Щоразу — *КОЖНІСІНЬКОГО РАЗУ*, — коли я встановлював чіткі межі, вона починала їх розхитувати. Почала носити одяг, який щільно облягав тіло, або ж прозорі блузки, під якими не було бюстгальтера. Коли ж я це зауважував, Белль висміювала мої вікторіанські погляди на тіло. Вона казала, що я хочу пізнати кожний вигин її свідомості, тоді як її шкіра й тіло для мене були табу. Кілька разів Белль скаржилася на ущільнення в грудях і просила її оглянути, чого я, звісно ж, не робив. Нею оволоділа думка про секс зі мною, і вона цілісінькими годинами вмовляла мене переспати з нею хоча б раз. Одним із її аргументів було те, що цей «разовий» секс допоможе позбутися одержимості. Мовляв, вона дізнається, що в цьому немає нічого особливого чи магічного, а тому звільниться від такої ідеї і зможе думати про інші речі в її житті. Як я почувався під час такої «сексуальної кампанії»? Гарне запитання, Ернесте, та чи стосується воно нашого розслідування?

Ви не певні? Ось що справді видається важливим — те, що я *зробив*, і саме за це мене засуджують, бо ж ідеться аж ніяк не про те, що я відчував чи думав. Коли відбувається суд Лінча, до таких речей усім байдуже. Та, якщо ви на кілька хвилин вимкнете свій диктофон, я вам розповім. Вважайте, що це інструкція. Ви ж читали «*Листи до молодого поета*» Рільке, чи не так? Тоді нехай це буде моїм листом до молодого психотерапевта.

Гаразд. І ручку теж, Ернесте. Покладіть її і трохи послухайте. Ви хочете знати, як це на мене вплинуло? Красива жінка, одержима мною, яка цілісінькими днями мастурбує, невпинно про мене думаючи, благає зайнятися з нею сексом, без кінця-краю ділиться фантазіями з моєю участю: як вона розмазує мою сперму по своєму обличчю, як додає її до шоколадного печива... Тож, на *вашу* думку, як я міг почуватися? Погляньте на мене! Дві палиці, з кожним днем почуваюся більш кепсько, відразливий вигляд: обличчя вже проковтнули зморшки, тіло слабке, я просто розпадаюся на шматки.

Мушу визнати — я тільки людина. Тож моя незворушність почала танути. Я думав про неї, коли одягався перед нашими зустрічами. Яку сорочку обрати? Вона ненавиділа широкі підтяжки — казала, що вони надають мені самовдоволеного вигляду. А лосьйон після гоління? Їй подобався «Royall Lume», а не «Mennen», і я щораз не міг визначитися, який із них використати. Здебільшого бризкав на себе «Royall Lume». Одного разу в тенісному клубі Белль познайомилася з моїм колегою — справжнім недоумком і нарцисом, який завжди був моїм конкурентом. Щойно вона дізналася про наше з ним знайомство, як одразу завела розмову про мене. Те, що він мав до мене стосунок, її страшенно збудило, і вона тієї ж миті пішла до нього додому. Тільки уявіть: цього ідіота затигла до ліжка розкішна жінка, а він і гадки не мав, що все це — через мене. А сказати йому про це я не можу. Сміх та й годі! Але мати сильні почуття до пацієнта — це одне, а от показувати їх — зовсім інше. Я щосили з цим боровся: брався до самоаналізу, часто консультувався з друзями та намагався вирішити проблему під час наших із нею зустрічей. Я безупинно казав їй, що за жодних обставин не займатимуся з нею сексом, бо якщо дозволю це, то не зможу собі цього пробачити. Зауважував, що їй значно більше потрібен кваліфікований, дбайливий психотерапевт, а не старий і кульгавий коханець. Водночас я визнавав, що вона мене приваблювала. А тому сказав, що їй не варто сидіти надто близько, оскільки фізичний контакт мене збуджує, тож як психотерапевт я стаю менш ефективним. Я схилився до авторитарної позиції: наполягав на тому, що моя далекоглядність набагато краща, аніж її, що мені відомо про терапію те, про що вона поки що й гадки не має.

Авжеж-авжеж, можете ввімкнути свій диктофон. Гадаю, я дав вичерпну відповідь на запитання про мої відчуття. Тож ми працювали

за таких умов близько року, намагаючись побороти сплески симптомів. У неї траплялося чимало зривів, та загалом справи йшли добре. Я знав, що її неможливо вилікувати, і тільки «стримував» Белль, забезпечуючи стабільне середовище, дбаючи про її безпеку від одного сеансу до іншого. І водночас відчував, як цокає годинник: вона ставала дедалі неспокійнішою і втомленою.

А тоді одного дня страшенно виснажена Белль з'явилася в моєму офісі. Якраз тоді на вулицях почали пропонувати якийсь новий і дуже чистий наркотик, тож вона зауважила, що замислюється над тим, аби прикупити собі трохи героїну. «Я вже не можу так жити — це суцільне розчарування, — мовила Белль. — Мов проклята, намагаюся вирішити цю проблему, але мені вже бракує сил. Я знаю себе — о, добре знаю... знаю, на що я здатна. На цьому світі мене тримаєте тільки ви, і я хочу з вами працювати. Гадаю, я це можу. Але *мені потрібен стимул!* Так-так, Сеймуре, я знаю, *що* ви зараз скажете, я знаю ваші фрази напам'ять. Ви хочете сказати, що в мене вже є стимул — і це краще життя, краще ставлення до самої себе, відсутність бажання вбити себе, самоповага. Та цього мало. Усе це надто далеко від мене. Надто химерно. Мені треба те, до чого можна доторкнутися. Я хочу цього торкатися!»

Я почав говорити щось заспокійливе, однак Белль мене перервала. Її відчай досяг краю й породив відчайдушну пропозицію. «Сеймуре, попрацюй зі мною. У той спосіб, який запропоную я. Благаю! Якщо протягом року я залишатимусь чистою — справді чистою, і ти знаєш, про що йдеться: жодних наркотиків, блювоти, сцен у барах, порізів, *анічогісінько*, — тоді ти даси мені *винагороду*. Пообіцяй, що на тиждень відвезеш мене на Гаваї. І ми поїдемо туди як чоловік і жінка, а не як мозкоправ і пацієнтка. Не треба цих усмішок, Сеймуре, я кажу це серйозно — справді. Мені це потрібно. Сеймуре, хоча б раз у житті постав *МОЇ* потреби вище за правила. Попрацюй зі мною в цьому напрямку».

Поїхати з нею на Гаваї на тиждень? Бачу, ви усміхаєтеся, Ернесте, те саме тоді зробив і я. Нечувано! Я зробив те, що зробили б і ви, — висміяв цю пропозицію. Намагався відкинути цю ідею, як доти відкидав усі пропозиції Белль, що могли мене скомпрометувати. Але цього разу мої зусилля були марними. У її поведінці простежувалася якась зловісна переконливість. І неабияка наполегливість. Вона

не хотіла відкидати цю ідею, а я не міг змусити її про це забути. Коли я сказав, що це навіть не обговорюється, Белль почала торгуватися: термін «пристойної поведінки» зріс до півтора року, замість Гаваїв зринуло Сан-Франциско, а тиждень перетворився спершу на п'ять, а тоді й на чотири дні.

І раптом між сеансами я впіймав себе на думці, що (і гадки не маю чому) обмірковую пропозицію Белль. Просто не міг нічого з цим удіяти. Мій мозок перекидав цю ідею, мов м'ячик. Півтора року — *вісімнадцять місяців* пристойної поведінки? Неможливо. Це абсурд. Їй це ніколи не вдасться. Навіщо ми взагалі марнуємо час на обговорення такого варіанта?

«Але *припустімо* (і нехай це буде експеримент, переконував я себе), припустімо, що її поведінка може змінитися на вісімнадцять місяців?» Як вам така ідея, Ернесте? Поміркуйте. Розгляньте таку можливість. Погодьтеся: якщо така імпульсивна, демонстративна жінка почне себе контролювати, протягом вісімнадцяти місяців поводитиметься менш егоїстично, відмовиться від наркотиків, різання вен, будь-яких методів самодеструкції, вона вже не буде *такою, як є*?

Що? «Пацієнти в межовому стані схильні до ігор»? Ви ж це сказали? Ернесте, вам не вдасться стати справжнім психотерапевтом, якщо міркуватимете в такому напрямку. Саме це я й мав на увазі трохи раніше, коли говорив про небезпеку, що криється в діагностиці. Межі й бар'єри бувають різними. А ярлики завдають людям шкоди. Ви не можете лікувати ярлик, бо маєте лікувати людину, на яку його почепили. Тож, Ернесте, я знову запитаю: хіба ви не згодні, що ця людина — не ярлик, а Белль, жінка з плоті та крові, і справді разуче змінилася б, якби протягом вісімнадцяти місяців поводитися абсолютно інакше?

Ви на це не пристали б? Я вас не звинувачую, зважаючи на те, чим ви займаєтеся зараз. І, звісно, на диктофон. Гм, тоді просто дайте відповідь подумки — самому собі. Хоча ні, краще я відповім замість вас: я не вірю, що десь у цьому світі є психотерапевт, який би не погодився з тим, що Белль стане зовсім іншою людиною, якщо нею не керуватиме імпульсивний розлад. У неї з'являться інші цінності, інші пріоритети, інше бачення. Вона прокинеться, розплющить очі, побачить реальний світ — і, може, навіть свою красу та цінність.

І водночас побачить мене таким, як я є, яким мене бачите ви:

кульгавим, запліснявілим стариганем. За втручання реальності її еротичне перенесення, її «некрофілія» просто розтануть у повітрі, а з ними, безперечно, й ідея про «гавайський стимул».

Що ви кажете, Ернесте? Чи сумуватиму я за еротичним перенесенням? Чи це мене пригнітить? Звісно! Безперечно! Мені подобається, коли мене обожнюють, а кому ні? Невже вам?

Та годі вже, Ернесте. *Таки вам?* Невже вам не подобаються оплески, які ви чуєте після своїх виступів? Хіба ж ви не в захваті від того, що навколо вас юрмляться люди, а особливо жінки?

Чудово! Я ціную вашу чесність. Тут нема чого соромитися. А кому таке не сподобалося б? Така вже наша природа. Тож мені, поза сумнівом, бракувало б її обожнювання, я відчував би, що мене обікрали. Але маємо те, що маємо. Це ж моя робота: повернути її до реального життя, допомогти вирости над собою і відірватися від мене. Навіть — врятуй нас, Боже, — забути мене.

Отже, минали дні, тижні, а мене дедалі більше інтригувала домовленість, що її запропонувала Белль. *Вісімнадцять місяців абсолютної «чистоти»* — ось про що йшлося. І не забувайте: то була тільки початкова пропозиція. Я мастак перемовин, тож не мав жодного сумніву, що мені вдасться досягти більшого, підвищити шанси, збільшити термін угоди — скріпити її, зацементувати, якщо хочете. Я міркував про інші умови, на яких можна наполягти: наприклад, змусити її пройти групову терапію або ж докласти неабияких зусиль та спробувати залучити її до сімейної терапії разом із чоловіком.

Думки щодо пропозиції Белль не полишали мене ані вдень, ані вночі. Ніяк не міг від них відкараскатися. Я ж бо людина азартна й чудово розумів, що цього разу шанси на моєму боці й вони просто фантастичні. Якби Белль програла парі, якби вона зірвалася (взялася до наркотиків, знову почала блювати, тинятися барами чи різати собі зап'ястки), *я нічого не втратив би*. Ми просто повернулися б до того, з чого почали. Та навіть якби її абстиненція тривала кілька тижнів чи місяців, я міг би використати це на благо лікування. А якщо виграє Белль, вона зазнає таких різючих змін, що навіть не вимагатиме з мене своєї винагороду. Простіше не буває! Нульовий ризик, якщо фортуна мені не всміхнеться, і високі шанси, якщо я буду на коні, — мені вдасться врятувати цю жінку.

Мені завжди подобалися азартні ігри, кінні перегони, я робив ставки на все: бейсбол, баскетбол. Після школи я пішов на флот, і грошей, які я заробив там грою в покер, вистачило на весь термін навчання в коледжі. Під час інтернатури в «Маунт Сінай» у Нью-Йорку я проводив більшість вільних ночей у відділенні акушерства та гінекології, де ми з лікарями з Парк-авеню грали на великі гроші. Ми збиралися в кімнаті відпочинку для лікарів, поряд із пологовим залом. Щойно за столом з'являлося вільне місце, вони телефонували оператору й просили зв'язатися з «лікарем Блеквудом». Тож, коли на пейджер приходило повідомлення: «Лікарю Блеквуд, на вас чекають у пологовому залі», я щосили мчав туди. Класні лікарі — усі без винятку, щоправда, до покеру хисту не мали. Знаєте, Ернесте, тоді інтернам платили дуже мало, тож наприкінці року більшість із них мали чималі борги. Що ж до мене — я повернувся до Анн-Арбора в новенькому авто з відкидним дахом, і все це завдяки акушерам із Парк-авеню.

Та повернімося до Белль. Кілька тижнів я міркував над її пропозицією, а тоді одного дня нарешті зважився. Сказав їй, що усвідомлюю той факт, що їй потрібен стимул, після чого взявся до серйозних перемовин і наполягав, що це має тривати два роки. Вона була настільки вдячна за те, що я поставився до неї з усією серйозністю, що відразу пристала на всі мої умови, і ми швиденько скріпили чітку, зрозумілу угоду. Зі свого боку Белль обіцяла залишатися «чистою» протягом двох років поспіль: жодних наркотиків (включно з алкоголем), порізів, блювоти, сексуальних пригод у барах чи на трасі — будь-яка небезпечна сексуальна поведінка була неприпустимою. Цивілізовані сексуальні стосунки не заборонялися. Поведінка, що суперечила законові, теж не схвалювалася. Я гадав, що взяв до уваги геть усе. Ага, вона ще мала розпочати групову терапію та пообіцяла піти до сімейного психолога разом із чоловіком. Я ж мав виконати свою частину угоди — провести з нею тиждень у Сан-Франциско. Дав їй карт-бланш — усі деталі, готелі, розваги Белль обирала на власний розсуд. Я мав бути там до її послуг. Белль поставилася до цього з усією серйозністю. Наприкінці перемовин вона запропонувала формальну обітницю. Принесла на сеанс Біблію, і ми обоє присяглися на ній, що кожен із нас виконає

свою частину угоди. Потім ми урочисто потисли одне одному руки на знак згоди.

Лікування тривало за планом. Ми з Белль зустрічалися приблизно двічі на тиждень — імовірно, було б ефективніше зустрічатися тричі, однак її чоловік почав бурчати з приводу рахунків за лікування. Оскільки Белль провадила «чистий» спосіб життя і нам не доводилося аналізувати її «зриви», процес терапії значно пришвидшився і поглибився. Сни, фантазії — усе видавалося доступнішим. Чи не вперше я помітив у ній ознаки зацікавлення власною особистістю; Белль записалася на університетські курси з поглибленого вивчення психопатології та почала писати автобіографію, зокрема спогади про роки свого дитинства. Поступово вона згадувала чимраз більше деталей, як намагалася віднайти матір у нескінченній вервечці гувернанток, які на неї не зважали — більшість із них звільнялися вже за кілька місяців, бо її батько фанатично наполягав на дотриманні ідеальної чистоти й ладу. Страх, який він відчував перед мікробами, узяв під контроль життя Белль. Тільки уявіть: до чотирнадцяти років вона не відвідувала школу й навчалася вдома, бо він боявся, що донька принесе додому шкідливі бактерії. Як наслідок — у Белль було дуже мало близьких друзів. Ба більше — вона дуже рідко могла піти з ними десь перекусити, бо їй забороняли їсти за межами домівки. Про те, щоб запросити друзів додому взагалі не йшлося — Белль лякала сама думка про те, що вони спостерігатимуть за дивакуватою поведінкою батька: рукавички, миття рук між подачею страв, оглядання рук слуг на предмет чистоти. Їй не дозволялося брати в когось книжки, а улюблена гувернантка Белль втратила роботу через те, що дозволила дівчинці на один день помінятися сукенками з подругою. Дитинство та роль доньки різко добігли кінця, коли їй виповнилося чотирнадцять — саме тоді Белль відправили до школи-пансіону в Ґреноблі. Відтоді вони з батьком контактували дуже рідко, а невдовзі він одружився вдруге. Його нова дружина була красунею і водночас колишньою проституткою. Тітонька Белль, стара діва, зауважувала, що обраниця батька була однією з численних шльондр, із якими він мав стосунки протягом останніх чотирнадцяти років. Можливо, міркувала Белль (і то була її перша інтерпретація за весь період терапії), *ВІН* почувався брудним, і саме тому повсякчас намагався відмитися, а також не хотів, щоб його шкіра торкалася шкіри доньки.

Протягом усіх цих місяців Белль згадувала про нашу угоду виключно в контексті безмежної вдячності, що її відчувала до мене. Вона називала її «найпотужнішим запевненням», яке будь-коли отримувала. Белль знала, що для неї ця домовленість є справжнім подарунком: на відміну від «дарунків», які вона отримувала від інших мозкоправів (слова, інтерпретації, обіцянки, «терапевтична турбота»), цей подарунок був реальним, до нього можна було доторкнутися. Шкіра до шкіри. То був реальний доказ, що я віддаю себе повністю, аби допомогти їй. То був доказ моєї любові. За словами Белль, її ще ніколи так не любили. Ніхто ніколи не ставив її інтереси вище за свої, вище за правила. Аж ніяк не батько, який жодного разу не подав їй руки без рукавички й до самісінької смерті (а помер він десять років тому) щороку надсилав їй той самий подарунок — жмуток стодоларових банкнот (одна банкнота за кожен рік життя), які були ретельно випрані й пропрасовані.

Наша угода означала ще дещо. Белль подобалася моя готовність порушити правила. А найбільше її захоплювало моє бажання ризикувати, мій відкритий шлях до власної тіні. «У тобі є щось хтиве й похмуре, — казала вона, — і саме тому ти так добре мене розумієш. Гадаю, ми своєрідні однодумці».

А знаєте, Ернесте, мабуть, саме тому ми з Белль так швидко знайшли спільну мову — вона одразу зрозуміла, що я саме той психотерапевт, якого вона потребувала. У виразі мого обличчя було щось пустотливе, а в очах танцювали непоштиві вогники. Белль мала рацію. Вона мене розгадала. Розумниця, що й казати.

І знаєте, я чітко розумів, про що йшлося — жодних сумнівів! Я так само помічаю подібні риси в інших. Ернесте, чи не могли б ви вимкнути диктофон — хоча б на хвилику? Добре. Дякую. Я хотів сказати, що бачу це у вас. Ми з вами сидимо з протилежних боків цього помосту, такого собі суддівського столу, але в нас є дещо спільне. Я вже казав, що вмю читати по обличчях і рідко помиляюся, коли йдеться про такі речі.

Ні? Та годі вам! Ви знаєте, про що я! Хіба ж не з цієї причини ви слухаєте мою казочку з неабияким зацікавленням? Це навіть більше, аніж звичайний інтерес! Я не перетну межу, якщо назву це щирим захопленням? Ваші очі схожі на блюдця. Авжеж, Ернесте, ви і я.

У моїй ситуації ви могли б повестися так само. І моя «фаустівська» угода могла б бути частиною вашого життя.

Хитаєте головою. Звісно! Але я звертаюся не до вашої голови. Моя ціль — ваше серце, і, можливо, настане той час, коли ви усвідомите, про що саме я говорив. Ба більше — імовірно, ви побачите себе не тільки в мені, але й у Белль. Така собі трійця. І ми не дуже відрізняємося одне від одного! Гарзд, час спинитися й повернутися до справи.

Стривайте! Ернесте, перш ніж ви знову ввімкнете диктофон, скажу вам іще дещо. Гадаєте, я справді переймаюся думкою комітету з етики? Та що вони можуть зробити? Позбавити мене привілеїв доступу до клініки? Мені сімдесят, моя кар'єра добігла кінця, і я це знаю. Тож навіщо я вам усе це розповідаю? Сподіваючись, що з цього вийде щось добре. Сподіваючись, що, може, ви дозволите крихітній часточці мене проникнути у вас, циркулювати у ваших венах, навчати вас. Ернесте, ви пам'ятаєте, що я говорив про відкритий шлях до власної тіні?

Насправді це *ПОЗИТИВНЕ* явище — йшлося про те, що у вас вистачить мужності й величі духу, аби бути гарним психотерапевтом. А тепер вмикайте ваш диктофон. Прошу, не потрібно відповідати. Коли тобі сімдесят, потреби у відповідях немає.

Гарзд, то на чому ми зупинилися? Отже, минув перший рік — і Белль, поза сумнівом, почувалася значно краще. Жодних зривів. Вона була абсолютно чистою. Вимог з її боку теж поменшало. Подеколи вона висловлювала бажання сісти поряд зі мною; я обіймав її за плечі — так ми зазвичай сиділи кілька хвилин. Це завжди допомагало їй розслабитися та підвищувало ефективність терапії. Наприкінці кожного сеансу я, як і раніше, обіймав її, мов батько, а вона дарувала мені скромний доньчин цілунок. Її чоловік відмовився від сімейної терапії, але дав свою згоду на кілька зустрічей із представником «Християнської науки». Белль сказала мені, що їхні стосунки поліпшилися — скидалося на те, що вони обоє були цим задоволені. Минуло шістнадцять місяців, і справи йшли чудово. Жодного героїну, взагалі жодних наркотиків, як і порізів, булімії, блювоти чи саморуйнівної поведінки будь-якого ґтибу. Белль захопилася кількома нетрадиційними течіями: медіуми, терапевтична група, яка зверталася до минулих життів, дієта з водоростей — типові каліфорнійські нісенітниці, що не завдають шкоди. Сексуальні стосунки з чоловіком

відновилися, окрім того, в неї трапився невеличкий роман із моїм колегою — отим мерзенним дурником, якого Белль зустріла в тенісному клубі. Та принаймні то був безпечний секс, на відміну від її ескапад у барах і на трасі.

То був найвизначніший психотерапевтичний переворот, який я будь-коли бачив. Белль зауважувала, що то був найщасливіший період її життя. Ернесте, я закликаю вас включити цю жінку у ваші майбутні дослідження. Це буде зіркова пацієнтка! Порівняйте її результат із тим, що його забезпечує лікування від наркотиків: «Рісперидон», «Прозак», «Паксил», «Еффексор», «Веллбутрин»... Повірте, моя терапія однозначно здобуде перемогу. То були найкращі результати за всю мою практику, однак я не міг їх опублікувати. Та що там опублікувати — я навіть не міг нікому про це розповісти. Дотепер. Адже ви мій перший слухач.

Через вісімнадцять місяців сеанси почали змінюватися. Спершу зміни були ледь помітні. Під час розмов Белль дедалі частіше порушувала тему нашого спільного відпочинку у Сан-Франциско, а невдовзі почала говорити про це на кожній нашій зустрічі. Щоранку вона лежала в ліжку зайву годину, аби помріяти про те, яким він буде: як вона лежатиме в моїх обіймах, замовлятиме сніданок у номер, як ми їздитимемо на ланч до Саусаліто, а пополудні поринатимемо в легкий сон. Белль уявляла, що ми одружені й щовечора вона чекає на мене вдома. І наполегливо зауважувала, що могла б прожити решту життя абсолютно щасливою, якби знала, що кожного вечора я повертатимуся до неї додому. Їй не потрібно було багато часу — Белль залюбки згодилася б на роль другої дружини, аби проводити зі мною годину або дві на тиждень. За таких умов вона провадила б здорове і щасливе життя до останнього дня.

Мабуть, ви можете уявити, що на той час я вже почувався трохи незручно. А невдовзі це відчуття посилилося. І я почав щосили борсатися. Докладав усіх можливих зусиль, щоб допомогти їй побачити реальну картину світу. Майже на кожному сеансі я згадував про свій вік. Про те, що мине три-чотири роки — і я опинюся в інвалідному візку. А за десять років мені виповниться вісімдесят. Я запитував: скільки, на її думку, я ще проживу? У моїй родині чоловіки вмирили молодими. Мій батько в такому віці вже п'ятнацять років лежав у труні. Вона ж переживе мене, як мінімум, на двадцять

п'ять. Коли ми зустрічалися, я навмисно перебільшував свої неврологічні проблеми. А одного разу й узагалі зімітував падіння — ось яким був мій розпач. Я повсякчас повторював, що людям похилого віку бракує енергійності. Казав, що о пів на дев'яту вечора мені вже хочеться спати. А відтоді, як я востаннє дивився випуск новин о десятій, минуло вже зо п'ять років. Мій зір погіршується, розвинувся плечовий бурсит, диспепсія... а моя простата, метеоризм, закрепи? Я навіть міркував над тим, щоб придбати слуховий апарат.

Та все це було жахливою помилкою. Я помилявся на сто вісімдесят відсотків! Це тільки розпалювало її апетит. Нею оволоділа збочена ідея про мою неміч та недієздатність. Белль фантазувала, як зі мною станеться серцевий напад, дружина мене покине, а вона переїде до мого дому, аби про мене дбати. Ось якою була одна з її найулюбленіших мрій про таку турботу: вона готувала б для мене чай, мила мене, міняла постільну білизну й піжаму, присипала мою шкіру тальком, а тоді знімала б із себе одяг і заповзала до мене під прохолодні простирадла.

Через двадцять місяців покращення стану Белль було очевидним. Вона з власної волі вступила до «Анонімних наркоманів» і тричі на тиждень ходила на зустрічі. А ще почала займатися волонтерською роботою у школах гетто — розповідала дівчатам-підліткам про контроль народжуваності та СНІД. Крім того, Белль вдалося потрапити до програми МВА у місцевому університеті.

Що ви кажете, Ернесте? Як я міг знати, що вона говорить мені правду? Розумієте, я ніколи не мав сумнівів щодо Белль. Звісно, вона мала певні недоліки, але її чесність, принаймні зі мною, видавалася майже компульсивною. З самого початку (гадаю, я вже про це розповідав) ми уклали своєрідну угоду про взаємну й абсолютну чесність. Протягом перших тижнів терапії вона приховувала деякі неприємні моменти своїх походеньок, але не могла цього витримати: Белль охоплювали божевільні думки, а ще вона була переконана, що я вмю їх читати та можу виключити її з терапії. Щоразу вона просто не могла дочекатися наступної зустрічі, аби в цьому зізнатися, і тому телефонувала мені, якось навіть після опівночі, щоб усе було чесно.

Ви озвучили гарне запитання. Ставки були зависокі, щоб отак просто вірити її словам, тож я зробив те саме, що зробили б і ви: перевірів усе, що міг. Саме тоді я кілька разів зустрівся з її чоловіком. Він

відмовився від терапії, але погодився допомогти прискорити темп лікування Белль і підтвердив усі її слова. Крім того, він дозволив мені зв'язатися з консультантом із «Християнської науки» — за іронією долі, вона саме отримувала ступінь доктора філософії з клінічної психології та читала мою працю. Ця жінка також підтвердила історію Белль: активне вирішення проблем шлюбу, жодних порізів, наркотиків, громадська робота на волонтерських засадах. Так, Белль грала за правилами.

Ернесте, а що в цій ситуації зробили б ви? Що? Передусім не опинилися б у ній? Авжеж-авжеж, я розумію. Надто проста відповідь — ви мене розчарували. А скажіть-но, Ернесте, якби вас там не було, де б ви були? У своїй лабораторії? Чи в бібліотеці? О, ви були б у безпеці. Там, де слід, у комфорті. Та де був би ваш пацієнт? Десь в іншому світі — ось де! Так само чинили й двадцять психотерапевтів Белль, які лікували її до мене, вони всі обирали один і той самий шлях. Але я психотерапевт іншого штибу. Рятівник загублених душ. Я відмовляюся ставити на пацієнтові хрест. Зламаю собі шию, викладуся на всі сто, але спробую все, аби врятувати пацієнта. Усе своє професійне життя я чинив саме так. Знаєте, яка в мене репутація? От поцікавтеся. Запитайте вашого керівника — він знає, адже відправляв до мене десятки пацієнтів. У психотерапії я є останньою надією. До мене потрапляють пацієнти, від яких відмовилися інші психотерапевти. Бачу, ви кивнули. Чули таке? Чудово! Добре, що ви розумієте: я не якийсь старий дивак. Тож спробуйте уявити себе на моєму місці! Що, чорт забирай, я міг зробити? Я почав нервувати. Докладав усіх можливих зусиль: гарячково інтерпретував, мов навіжений, так, ніби від цього залежало все моє життя. Я інтерпретував усе, що рухалося. І мене почали драгувати ілюзії Белль.

Візьмімо для прикладу її божевільну фантазію про наш шлюб — буцімто вона протягом усього життя готова чекати цілісінький тиждень, аби провести зі мною одну чи дві години. «Яке ж то буде життя і що то за стосунки?» — запитував я. То були не стосунки, а якийсь шаманізм. Спробуйте поглянути на ситуацію моїми очима, а я за таких умов сказав би: «І що, на її думку, за такої домовленості отримаю я?» Зцілити її годиною своєї присутності? То було нереально. Хіба ж це стосунки? Ні! Ми не поводитися природно одне з одним —

для неї я був своєрідною іконою. А її нав'язлива ідея зробити мені мінет і проковтнути мою сперму? Знову-таки — це було за межами реальності. Белль відчувала порожнечу всередині себе й прагнула заповнити її моїм єством. Невже вона не розуміла, що робить, неевже не усвідомлювала, що не можна сприймати уявне як реальне? І як довго, на її думку, ковток моєї сперми заповнюватиме цю порожнечу? Та вже за кілька секунд соляна кислота шлункового соку залишить від нього окремі фрагменти ланцюжків ДНК.

Слухаючи мої фанатичні інтерпретації, Белль тільки похмуро кивала, а тоді бралася до свого плетіння. Опікунка з «Анонімних наркоманів» навчила її плести, і вже кілька тижнів Белль невпинно працювала над светром із візерунками-косами, який я мав носити під час нашого спільного відпочинку. Мені так і не вдалося похитнути її впертість. Щоправда, вона таки визнавала, що вибудовує своє життя на ґрунті фантазій. Можливо, ця жінка й справді шукала архетип старого й мудрого чоловіка. Та хіба ж це погано? Окрім участі в програмі МВА, вона слухала курс із антропології та читала «*Золоту гілку*». Белль нагадала мені, що значна частина людства живе згідно з такими ірраціональними уявленнями, як тотеми, реінкарнація, рай і пекло, навіть перенесення лікувального ефекту психотерапії та обожнювання Фрейда. «Те, що працює — працює, — зауважувала вона, — а думка про те, що ми проведемо час разом, є ефективною. Це були найкращі миті мого життя, я відчуваюся так, неначе ми одружені. Це як очікування, коли знаєш, що невдовзі ти повернешся додому; завдяки цьому відчуттю я рухаюся вперед, я задоволена». Після цих слів вона повернулася до свого плетіння. Клятий светр! Мені хотілося вирвати його з її рук!

Коли ми проминули позначку двадцять два місяці, я почав панікувати. Втратив самовладання, почав її улещувати, хитрувати, благати. Я почав читати їй лекції про кохання. «Ти кажеш, що кохаєш мене, але ж кохання — це стосунки, це турбота про іншого, про його зростання і єство. А ти коли-небудь про мене дбала? Цікавилася, як відчуваюся я? Ти коли-небудь думала про моє відчуття провини, страх, про їхній вплив на мою повагу до самого себе, бо ж я усвідомлюю, що чиню неетично? Про те, як це може вплинути на мою репутацію, про ризик, адже під загрозою моя професія, мій шлюб?»

«Згадай, як часто ти нагадував мені, що ми — двоє людей, між якими є зв'язок, — зауважувала на це Белль. — Зв'язок — не більше й не менше. Ти просив мене довіряти тобі, і я довіряла, мабуть, уперше в житті. Тепер я прошу *тебе* довіритися *мені*. Це буде нашою таємницею, і я заберу її з собою в могилу. Байдуже, що трапиться. На віки вічні! Що ж до твоєї самоповаги, відчуття провини й переживань з приводу роботи, то хіба ж той факт, що ти як цілитель мене зцілюєш, не є найважливішим? Невже для тебе важливішими є правила, репутація й етика?» Ернесте, ви змогли б гідно на це відповісти? Мені це не вдалося.

Вона натякала, тонко й водночас зловісно, на наслідки, що їх може спричинити моє «зречення» домовленості. Белль прожила *два роки* в очікуванні вихідних, які ми мали провести разом. Чи зможе вона взагалі комусь довіряти після такого? Скажімо, терапевтові? Та *будь-кому!* От із приводу *цього*, говорила вона, варто почуватися винним. Та їй не треба було багато про це розводитися. Я знав, що означатиме моя зрада. Уже понад два роки Белль не вдавалася до саморуйнівної поведінки, але я не мав жодних сумнівів у тому, що своїх навичок вона не втратила. Скажу відверто: я був переконаний у тому, що Белль скоїть самогубство, якщо я порушу нашу угоду. Я все ще намагався вирватися з пастки, однак мої крила тріпотіли дедалі слабше.

«Мені сімдесят, а тобі тридцять чотири, — казав я. — Опинитися в одному ліжку... у цьому є щось неприродне». «Чаплін, Кіссінджер, Пікассо, Гумберт Гумберт і Лоліта», — відповідала Белль, навіть не підводячи очей від свого плетіння.

«Ти доводиш ситуацію до повного абсурду, — зауважував я. — Усе це настільки роздуто, перебільшено, відірвано від реальності. Ці вихідні тебе розчарують».

«Розчарування — то найкраще, що може трапитися, — відповідала Белль. — Ти ж і сам розумієш: це зруйнує мою одержимість тобою, моє «еротичне перенесення», адже саме так ти це називаєш. Тож, як не крути, а терапії це тільки на користь». Та я продовжував крутитися, мов той вуж на пательні: «Але ж мій вік, потенція згасає...»

«Сеймуре, ти мене дивуєш, — зауважувала Белль. — Ти досі не зрозумів, що тут не йдеться ані про потенцію, ані про власне статевий акт. Усе, що мені потрібно, — це бути з тобою, бути у твоїх обіймах як особистості, як жінці. Але не як пацієнтці. Крім того,

Сеймуре, — з цими словами вона підняла наполовину виплетений светр перед собою і сором'язливо кинула на мене оком, — це буде найкращий секс у твоєму житті!»

Час добіг кінця. Настав двадцять четвертий місяць — я не мав вибору, тож мусив віддати свій борг. Якби я спробував цього уникнути, це призвело б до жахливих наслідків. З іншого боку, що трапилося б, якби я дотримав слова? Хто знає? Може, вона мала рацію і це *справді* зруйнує її одержимість? Можливо, відсутність еротичного перенесення вивільнить її енергію і Белль почне краще ставитися до власного чоловіка? Вона не втратить віру в терапію. За кілька років я вийду на пенсію, а Белль ходитиме до інших психотерапевтів. Може, вихідні у Сан-Франциско стануть проявом найвищої терапевтичної агапе⁴?

Що ви сказали, Ернесте? Моє контрперенесення? За цих умов з вами трапилося б те саме, бо воно наростало, і то дуже швидко. Я намагався не дозволяти йому впливати на мої рішення. У своїх діях я не керувався контрперенесенням — був упевнений у тому, що не маю іншого раціонального вибору. Я й досі дотримуюся такої думки, незважаючи на все, що сталося. Утім, ця ідея заволоділа мною. Осьдечки я — старигань, який уже віджив своє, чиї кортикальні нейрони щодня руйнуються, зір падає, сексуальне життя скінчилося... Моїй дружині добре вдається відмовлятися від чогось, і від сексу вона вже давно відмовилася. А те, що мене так приваблювала Белль? Не заперечуватиму: я її обожнював. Коли ж вона сказала, що подарує мені найкращий секс у моєму житті, я відчув, що мій зношений гонадний двигун заскрипів і знову запрацював. Однак я хочу дещо сказати вам (і диктофону теж), причому зробити це якомога рішучіше: *я зробив усе це не з цієї причини!* Можливо, це не видається важливим ані вам, ані комітету з етики, та для мене це питання життя і смерті. Я не порушив угоди, яку уклав із Белль. Я ніколи не порушував домовленостей із жодним зі своїх пацієнтів. Ніколи не ставив свої потреби вище за їхні.

Що ж було далі? Гадаю, вам це відомо — прогляньте картку, що перед вами. Суботнього ранку ми з Белль зустрілися в Сан-Франциско, щоб поснідати разом у закладі «Mama's» у Норт-Біч, і не розлучалися аж до вечора неділі. Своїм половинкам ми повідомили, що на вихідні я запланував групу-марафон для пацієнтів. Двічі на рік я проводжу

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ